

легітимність; всезагальність застосування демократичних принципів; ефективність влади, що означає наскільки вона реально діє в інтересах людей і створює можливість для особистості самостійно формувати своє особисте життя і впливати на історичний розвиток своєї країни. Розвинене громадянське суспільство передбачає захищену з боку держави приватну власність, досконалі правовідносини, критичну масу самостійних, впевнених у своїх силах людей. Майбутнє громадянського суспільства пов'язане з розвитком громадських організацій, які поступово перебиратимуть на себе функції держави.

Горбатенко В. П. Условия и перспективы жизнеспособности гражданского общества в Украине

Проанализировано состояние и возможности развития гражданского общества в Украине. Показаны основные направления формирования и укрепления его институциональной структуры и механизмы взаимодействия с государством. Доказано, что будущее гражданского общества связано с развитием общественных организаций, которые будут постепенно перебирать на себя функции государства.

Ключевые слова: гражданское общество, посттоталитарное государство, общественные организации, самоорганизация, псевдогражданское общество.

Gorbatenko V. Conditions and prospects for the vitality of civil society in Ukraine

Analysis of status and opportunities of civil society development in Ukraine. The basic directions of formation and consolidation of its institutional structures and mechanisms of cooperation with the State. It is proved that the future of civil society related to the development of social organizations that will gradually go through the functions of the State.

Keywords: civil society, post totalitarian State, social organizations, self-organization, pseudo-civil society.

УДК 328.132.7

Дем'яненко Борис Леонідович,

*доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології,
декан історичного факультету ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*

**ЕФЕКТИВНІСТЬ/ НЕЕФЕКТИВНІСТЬ ІНСТИТУТУ ПРЕЗИДЕНТСТВА
В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ**

У статті досліджується ефективність/неефективність інституту президентства в сучасній Україні в контексті аналізу президентських каденцій Л. Кравчука, Л. Кучми, В. Ющенко й В. Януковича.

Ключові слова: інститут президентства, президентські повноваження, президентська влада, президентська каденція.

Зі здобуттям Україною незалежності почався складний і суперечливий процес творення й розбудови інститутів національної державності. Серед нових владних структур одним із перших улітку 1991 р. постав інститут президентства. Відтоді статус, правове поле, повноваження й різні аспекти діяльності Президента України привертають пильну увагу науковців. Феномен президентської влади в Україні став предметом вивчення таких дослідників, як І. Батракова, В. Бевзенко, Д. Белов, О. Бойко, Ф. Бурчак, Ю. Бисага, В. Головатенко, М. Кармазіна, Т. Кіс, Л. Козловська, Н. Кононенко, І. Костицька, Л. Кривенко, А. Кудряченко, Б. Лазарев, В. Лемак, В. Мельниченко, О. Назаренко, Н. Плахотнюк, А. Романюк, Ю. Стасюк, С. Серьогіна, В. Туманова, В. Шатіло й ін. З'явилися дослідження на рівні кандидатських дисертацій С. Агафонова, І. Батракової, О. Волощук,

Р. Князевича, Н. Кононенко, Н. Плахотнюк, Ю. Стасюка й ін., в яких розглядаються важливі теоретичні й практичні проблеми інституту президентства.

Незважаючи на те, що сьогодні нагромаджено значний фактаж і напрацьовано достатній за обсягом аналітичний матеріал щодо функціонування інституту президентства в Україні, все ж бракує персоніфікованого аналізу досліджуваної важливої проблеми в Україні. Донині немає чітких орієнтирів у виборі моделі президентства в науковій й політичній еліті держави. У цих умовах особливої значущості набуває наукове, об'єктивне й предметне дослідження персоніфікованих президентських повноважень і їх практичних наслідків у контексті європейського й світового демократичного досвіду. Такий аналіз має не лише академічне, а й практичне значення. Знання механізму й системи влади в Україні дозволить побачити можливості ефективного впливу інституту президентства на політичну систему, на вироблення й проведення ефективного державного курсу. Мета статті полягає в тому, щоб у контексті сучасних парадигм наукового розуміння феномену президентської влади, виявити й осмислити позитивні й негативні риси президентської каденції Л. Кравчука, Л. Кучми, В. Ющенка, В. Януковича в загальній композиції інституту президентства в сучасній Україні.

Ідея президентства в Україні не постала з нічого, вона базується на міцному підґрунті: по-перше, це наявність в Україні історичних традицій республіканської форми правління й поділу влади; по-друге, прецеденти практичного існування й розбудови інституту президентства в політичній історії України (зокрема за часів УНР); по-третє, відображення в партійних документах початку ХХ ст. положень про організацію влади в Українській державі з можливістю включення в політичну систему посади президента; по-четверте, недоцільність виконання президентських функцій «колегіальним главою держави» під час перебування УРСР у складі СРСР; по-п'яте, інституціоналізація поста Президента СРСР у 1990 р.; по-шосте, проголошення в УРСР у липні 1990 р. принципу поділу влад; по-сьоме, розпад СРСР актуалізував перед управлінською елітою України проблему пошуку нових шляхів і методів управління державою; по-восьме, зацікавленість вітчизняної управлінської еліти в людині, яка буде здійснювати їх призначення й звільнення; по-дев'яте, соціально-економічні й політичні перетворення, як відповідь на виклики, що постали перед Україною після розпаду СРСР.

Конституційно-правова ідея президентства в державі пройшла кілька етапів розвитку: 1) 1900-1917 рр., 2) 1917-1920 рр.; 3) радянський період; 4) період становлення України як самостійної суверенної держави (1990-1996 рр.); 5) період, пов'язаний з конституційною реформою (2004-2009 рр.) й переходом від президентсько-парламентської форми правління до парламентсько-президентської; 6) розпочався рішенням Конституційного Суду України (30 вересня 2010 р.) про визнання неконституційним Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 р.

За 22-річну історію незалежного державотворення Україна пройшла кілька етапів формування й розбудови інституту президентства й мала різні системи державного правління. З певними застереженнями можна виділити такі: 1) липень 1990 р. – грудень 1991 р. – парламентська республіка; 2) грудень 1991 р. – червень 1995 р. – президентсько-парламентська республіка; 3) 8 червня 1995 р. – 28 червня 1996 р. – президентська республіка; 4) червень 1996 р. – грудень 2005 р. – президентсько-парламентська республіка; 5) 1 січня 2006 р. – 30 вересня 2010 р. – парламентсько-президентська республіка; 6) жовтень 2010 р. – лютий 2014 р. – президентсько-парламентська республіка; 7) з лютого 2014 р. – парламентсько-президентська республіка [1, с. 27; 2, с. 84].

Історико-правовими витоками сучасного інституту президентства в Україні є «Пакти та конституції законів і вольностей Війська Запорозького» (1710 р.), «Проект оснований Устава українського общества «Вольный союз» – «Вільна спілка»» (1884 р.) М. Драгоманова, ідеї М. Міхновського (проект «Основний Закон «Самостійної України» спілки народу українського (1905 р.)), державно-правові погляди М. Грушевського («Конституційне

питання і українство в Росії» (1905 р.)), «Тимчасовий Основний Закон про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії» (1918 р.) (т. зв. Конституція ЗУНР), українські радянські конституції (Конституція УСРР 1919 р., Конституція УСРР 1929 р., Конституція УРСР 1937 р., Конституція УРСР 1978 р.). «Законами про тимчасовий державний устрій України» (1918 р.) уведено пост гетьмана України (ст. 1-8), близький за статусом до поста президента. У радянський період функції колективного президента виконували Президія ЦВК Рад України (до 1919 р.), Президія ВУЦВК (у 1919 р. – ВУЦВК Рад, у 1920-1935 рр. – ВУЦВК, у 1935-1938 рр. – ЦВК УРСР), Президія ВР УРСР (1938-1991 рр.). Посада Президента УРСР постала після прийняття закону Української РСР «Про заснування поста Президента Української РСР і внесення змін та доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР» (5 липня 1991 р.).

З часу заснування інституту президентства в Україні, Президентами України були: Л. Кравчук (1991-1994 рр.), Л. Кучма (1994-2005 рр.), В. Ющенко (2005-2010 рр.), В. Янукович (2010-2014 р.).

Зауважимо, що, по-перше, з цифрами в Україні оперувати важко: влада й опозиція роблять власні підрахунки основних економічних (соціальних, демографічних тощо) показників, за багатьма пунктами вони розходяться в рази, нерідко – взагалі діаметрально протилежні. По-друге, для української політики розходиться в передвиборних обіцянках і реальних вчинках – це майже норма, свого виборця неодноразово обманювали практично всі українські політики першої величини.

Об'єктивний погляд на період президентства Л. Кравчука дозволяє виокремити як позитивні (демонтаж радянської системи; обрання з можливих варіантів керівництва Україною «оксамитового»; збереження в країні миру й спокою, забезпечення територіальної цілісності; проведення гнучкої політики щодо Російської Федерації; сприяння розвитку вільної критики різних сфер життєдіяльності суспільства в ЗМІ (у т. ч. себе особисто як Президента України)), так і якісно інші прикметні ознаки перших років української незалежності (всезростаюча неповага до закону; стійке закріплення в свідомості політиків розуміння категорії права як незаперечної волі держави; відсутність постійного контролю народу України за діяльністю органів політичної влади; поступове перманентне розширення законодавчих повноважень виконавчих структур влади; посилення протистояння між інститутами влади; безвідповідальність політиків за наслідки своєї діяльності; некомпетентність, корумпованість, антиінтелектуалізм і дилетантизм тих, хто претендував на роль української політичної еліти; мінімальна підкріпленість прав і свобод переважної частини населення країни економічними, організаційними й іншими засобами). Першому Президенту України «катастрофічно забракло знань та умінь, системності мислення й лідерських якостей, з одного боку, для увиразнення посади президента в системі влади, надання їй чітких політичних обрисів (форми), дбайливого закладання засад її демократичності (змісту), з іншого, – для позитивних перетворень усередині держави за допомогою (а, можливо, і всупереч) пострадянської номенклатури» [3, с. 355]. Коротке президентство Л. Кравчука виглядало як підлаштування під ситуацію (Президента України; усього механізму державного управління; народу України, якому потрібно було боротися за виживання; фінансово-промислових груп, які починали спинатися на ноги й приміряти до себе владу; частини опозиції, яка після здобуття Україною незалежності, була готова до співпраці з Президентом України). Не були створені й закріплені на законодавчому рівні правила гри для українського політикуму, політичних партій та їх лідерів, для суспільства загалом; не відбулося кардинальних змін в інституційному дизайні й суті політичних інститутів; громадянське суспільство залишилося аморфним і нерозвинутим; не було розроблено стратегії економічного розвитку України; наростав процес перманентного зубожіння суспільства; розростався тіньовий сектор в економіці й політиці; стрімко поширювалася корупція в суспільстві.

Українська влада не змогла здолати економічний хаос, низький рівень життя громадян. Л. Кравчук вирішив узяти на себе відповідальність за керівництво новою країною, не побоявшись при цьому отримати замість лаврового вінка якийсь ганебний ярлик. Час президентства Л. Кравчука не був відмічений гучними скандалами. Мабуть, праві були українці, коли охрестили Леоніда Макаровича «хитрим лисом». Колишній партійний ідеолог, ерудований економіст, досвідчений апаратник і неперевершений оратор умів вирішувати суперечки, не доводячи їх до відкритих конфронтацій. Він не посварив нашу країну з сусідами, хоча прецедентів було хоч відбавляй. Більше того, саме при президентові Л. Кравчуку світ почав із нами рахуватися. Та все ж головною його громадянською, людською й президентською якістю стала законослухняність. Він першим показав, що закони країни повинен виконувати і президент: він не вимагав перегляду законів на свою, президентську користь. На відміну від Б. Єльцина в Росії, ніхто не зміг навісити на Л. Кравчука ярлик «царя». «Будучи президентом, я керувався демократичними нормами. Рада ухвалила неконституційний закон про дострокові вибори, проте ніде було його оспорити – Конституційного Суду ще не було. Що робити – диктатуру вводити? Я цього не хотів, адже пост президентський, а не царський», – говорив Л. Кравчук [4].

У часи президентства Л. Кравчука зароджується таке становище у системі центральних органів державної влади, яке дозволяло президенту бути «над» іншими владними структурами й «коригувати» їхні дії. Цей підхід буде до кінця реалізований під час президентства Л. Кучми.

Відшукати позитив у правлінні другого українського президента важко, проте можна: по-перше, усунення можливості встановлення парламентсько-радянської республіки, ідейним прихильником і натхненником якої виступав лідер соціалістів О. Мороз; по-друге, започаткування в Україні економічних реформ; по-третє, закінчення президентських повноважень Л. Кучми увінчалася «помаранчевою революцією», яка пришвидшила процес становлення громадянського суспільства; по-четверте, незважаючи на низьку ефективність інституту президентства в Україні, саме він став каталізатором визрівання громадянського суспільства. Форми й методи управління Українською державою Л. Кучмою отримали непривабливу назву «кучмізму»: його генезис і зміцнення стали можливими завдяки колективному вибудовуванню механізму влади, політичному шахрайству, маніпуляціям і т. п.; широке використання демократичних процедур, риторики, форм політичної участі (виборів, голосування, опитувань громадської думки, референдумів тощо), що були покликані стати ширмою для: 1) фальшування процесу народного волевиявлення 1999, 2002 і 2004 рр.; 2) прикриття перманентного розширення сфери тіньової політики Президента України (таємне законодавство, нагородження людей із сумнівною репутацією тощо); 3) легітимізації недемократичних прагнень і устремлінь президента, пов'язаних з підготовкою й змістовним наповненням референдуму 2000 р.; 4) конструювання потрібної президентові структури українського парламенту; 5) маніпулювання політичною свідомістю й поведінкою електорату; фальшування демократичних процедур демократичною риторикою президента й численними популістськими гаслами; створення політичних інститутів, з одного боку, демократичних за формою, але не за стилем і методами роботи (наприклад, Конституційний Суд України), з іншого, – цілком неконституційних (Адміністрація Президента України, Державна податкова адміністрація), які використовувалися не тільки як важелі президентського управління й майже тотального контролю, але й як засіб розправи з незгодними; ігнорування Конституції й чинних законів України, свідоме гальмування процесу прийняття нових правил гри в країні; формування специфічного механізму управління державою, вкрай громіздкого й корумпованого (нагромадження значної влади в руках президента призводило до дублювання повноважень владних інститутів, до підміни їх неконституційними інститутами); функціонування на тлі формальної багатопартійності «партії влади», структурно несталі, з постійно рухливим партійним ядром від однієї політичної сили до іншої (наприклад, НДП, СДПУ(о), партійний блок «За єдину Україну!»);

порушення прав і свобод людини й громадянина в Україні (особливо права на природну (ненасильницьку) смерть); несприйняття вільної й опозиційної думки, позиції, опозиції взагалі; зигзагоподібна зовнішня політика України, яка передбачала нескінченну кількість «стратегічних партнерів», супроводжувалася констатацією євроатлантичних і європейських прагнень (а насправді, євросимуляцією) [3, с. 358-364; 5; 6; 7].

Судити про п'ятирічний термін президентства В. Ющенка теж однозначно неможливо. Він увійшов в історію як президент, зусиллями якого, в першу чергу, належну оцінку отримали замовчувані, перекручені сторінки історії України. Дехто звик піднімати В. Ющенка на сміх за його захоплення історичним минулим. Вважаю, що увага до теми Голодомору, відродження історичних святинь на зразок Батурина, заснування важливого культурного об'єкту – «Мистецького Арсеналу», украй потрібні українській нації. Тверда патріотична позиція В. Ющенка, переконаного в тому, що в державі має бути здорова гордість, як протидія агресивному геополітичному середовищу, не могла не викликати прогнозовану ненависть у ворогів української державності й повагу в проукраїнськи зорієнтованих співвітчизників. В. Ющенко став першим Президентом України, який у своїй діяльності приділяв гуманітарній сфері принаймні стільки ж уваги, як зовнішній політиці чи економіці.

Третій Президент України постійно акцентував увагу на темі формування спільної ідентичності українських громадян. Якщо попередні президенти – і Л. Кравчук, і Л. Кучма – дуже сором'язливо говорили про те, що називається українством (історію, трагедії й перемоги), то В. Ющенко зробив вдалу спробу поставити їх у контекст державної політики.

За п'ять років президентської каденції В. Ющенка відбулися дві парламентські виборчі кампанії, за всіма оцінками їх визнали вільними і чесними. Високий рівень свободи слова в Україні відзначали всі міжнародні інституції, багато хто навіть називав її «надмірною» (але свобода слова або є, або її немає, все інше – наслідки звикання до неї). Але, на жаль, ця свобода слова не отримала свого виявлення в тому сенсі, що треба дозволяти не тільки говорити, а й слухати те, що говорять, робити висновки і вживати відповідні практичні дії.

Серед позитивних рис президентської каденції В. Ющенка варто виділити демократизацію політичного процесу; зміцнення свободи слова; спроби реанімації націонал-демократії й звернення до української історії; зростання самосвідомості суспільства; зникнення тотального страху (який паралізує громадське життя в інших пострадянських республіках); закріплення на державному рівні основного набору ідеологем, довкола яких може консолідуватися українська політична нація; злам негативних соціальних і демографічних тенденцій (в усіх регіонах країни спостерігалось зростання народжуваності й падіння смертності). У зовнішній політиці держави варто відмітити скасування поправок Джексона-Веніка; вступ до СОТ; виведення у 2005 р. військ з Іраку; досягнення прогресу у відносинах із ЄС (підготовлено до підписання угоду про асоціацію; досягнуто домовленостей щодо перспективи спільної модернізації української газотранспортної системи й переходу до спрощеного візового режиму); у відносинах із Російською Федерацією президент чітко поставив питання національних інтересів.

Серед негативів президентської каденції В. Ющенка слід виокремити: відсутність системних економічних реформ; спірні підходи до кадрової політики (не талант, компетентність і працьовитість, а особиста відданість, родинні (кумівські, приятельські, бізнесові й ін.) зв'язки залишилися критеріями просування службовими сходами); не зміг сформулювати власне оточення так, щоб суспільство не втратило довіри до політиків загалом; політична боротьба виявилася на порядок вищою, ніж здібності Президента України реалізовувати вірні ідеї; ситуативна увага до процесу партійного будівництва; нерідкі «перемоги» ситуативних рішень над перспективними; нездатність виконати свої передвиборні обіцянки (крах антикорупційних обіцянок, не завершено розслідування справи

Г. Гонгадзе, не покарані фальсифікатори президентської кампанії 2004 р. тощо); сильні розбіжності між благородними словами й бажаннями та способами їх реалізації.

Президент В. Ющенко не створив єдині правила гри і політичні інститути, які б ефективно діяли. Усі п'ять років президентських повноважень він діяв ситуативно, орієнтуючись на політичну доцільність. Йому не вдалося стати модератором, який міг би генерувати цілі та ідеї й формувати під них команду. В. Ющенко не справився й з роллю національного арбітра. Останні роки президентства В. Ющенка характеризувалися відсутністю єдності в зовнішній політиці України: не вдалося отримати План дій щодо членства в Північноатлантичному альянсі; серйозно зіпсувалися відносини з Російською Федерацією, Україна окреслила своє місце в Європі, але не зайняла цю нішу фізично [8].

Стала історією й президентська каденція В. Януковича, тому маємо підстави зробити попередні висновки. Президентську каденцію він розпочав з переписування політичних правил гри: вся влада сконцентрувалася в одних (президентських) руках (влада стала жорсткою, орієнтованою на адміністративно-командний підхід), роль інших гілок влади знівельована, зник класичний фундаментальний принцип демократичного режиму й системи – «принцип поділу влади». Про затяжні конфлікти між главою держави і прем'єр-міністром, які часом паралізували діяльність виконавчої вертикалі за президентства В. Ющенка, країна справді забула, відновлено вертикаль виконавчої влади (але зорієнтованої на Банкову), забезпечено відносну стабільність національної валюти (до середини січня 2014 р. – прим. автора). З іншого боку, президент потужно наростив силові органи: кількість правоохоронців в Україні майже вдвічі перевищила кількість військових [9]. Впадала в очі скерованість правоохоронної системи на придушення в першу чергу політичної чи «навколополітичної» активності громадян. Багато експертів солідарні в тому, що країна цілеспрямовано скочувалася до авторитаризму [10]: в Україні з'явилися політичні в'язні й політичні емігранти; такі огидні явища як парламентські «тушки» й вуличні «тітушки»; суди забороняли, а силові структури не тільки не допускали мирні походи й демонстрації громадян (гарантовані ст. 39 Конституції України), але й використовували проти мирних мітингувальників фізичну силу (що категорично суперечить ст. 29 Конституції України). Президентству В. Януковича було притаманне вибіркоче й політично умотивоване правосуддя, політичні репресії, подвійні стандарти. Тактика режиму В. Януковича від початку його приходу до влади полягала в малих, але послідовних кроках, спрямованих на виснаження опозиції.

Демократичні механізми ротації влади за останні чотири роки фактично зламані, хоча й не такою мірою, як у РФ та Білорусі, однак і в Україні вибори далекі від уявлень про репрезентативність, притаманних сталим західним демократіям. Низка маніпулятивних технологій у процесі електоральної кампанії, монополізація пов'язаними із владою олігархами основних ЗМІ (насамперед, телеканалів) і штучно створена більшість залежних від влади членів у виборчих комісіях усіх рівнів створювали якщо й не безмежні, то, принаймні, безпрецедентні в історії незалежної України можливості для спотворення реальних електоральних настроїв населення. Відбувалися процеси перманентного посилення центру, фактично знищене місцеве самоврядування, міста перетворені на банкрутів, які не могли використовувати навіть власні гроші, які тривалий час блокувалися державним казначейством.

Влада прагнула безроздільно контролювати ЗМІ, відновлено розсилку «темників», телевізійний канал ТВі позбавляють частот і вимикають у багатьох регіонах країни [11]. Натомість сам президент уникав спілкування з пресою, віддавав перевагу формату звернень до співвітчизників.

В. Янукович оточив себе особисто близькими й відданими людьми (їхній контроль над економікою й політикою унеможлиблював реальні реформи й покращення для більшості громадян, до того ж така система залишалася вразливою до зовнішнього тиску). Обіцяного «піднесення міжнародного впливу та авторитету» України не сталося, відносини Києва (з

точки зору національних інтересів) як зі східними, так і західними партнерами, переживали не найкращі часи. Реакцією на рішення Кабінету Міністрів України (21 листопада 2013 р.) про призупинення процесу підготовки до підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС стають масштабні національно-патріотичні, євроінтеграційні, антикорупційні масові мітинги, демонстрації, студентські страйки й інші акції протесту в Україні (Євромайдан), а після силового розгону «беркутівцями» мирних мітингувальників (30 листопада 2013 р.) – антивладні, антиурядові й антипрезидентські, які влада безуспішно спробувала «зачистити» силовими методами 18-20 лютого 2014 р.

Українське суспільство виглядає різко поляризованим, на одному полюсі перебуває за межею бідності переважна більшість громадян, на іншому – близько 1 % мільйонерів і мільярдерів та їх оточення, при цьому середній клас в Україні (як гіпотетичний фундамент національної демократії) планомірно знищувався. У країні побудована кланово-олігархічна модель державно-монополістичного капіталізму з фактичним домінуванням олігархічного корпоративного угруповання – так званої «сім'ї».

Соціологи відзначали (особливо останній рік) тривожну тенденцію щодо зростання рівня протестних настроїв (все частіше бунтували навіть на батьківщині президента) громадян України. Згідно з результатами дослідження, проведеного у грудні 2013 р. Центром соціальних та маркетингових досліджень «СОЦИС» і Соціологічною групою «Рейтинг», половина українців (49,7 %) у разі значного погіршення умов життя були готові вийти на вулицю з протестом. У свою чергу, 28,5 % – готові терпіти матеріальні й інші труднощі, заради збереження порядку в країні. Ще 21,8 % не визначилися зі своєю відповіддю на це запитання [12]. Усе частіше експерти для пояснення сутності нинішнього українського буття вживали дефініцію «деградація» [13]. Різко збільшилася кількість українців, які хочуть виїхати на постійне проживання за кордон [11].

Отже, неупереджений аналіз президентської каденції Л. Кравчука, Л. Кучми, В. Ющенко й В. Януковича дає підстави констатувати, що, по-перше, немає чітких орієнтирів у виборі моделі президентства в Україні; УРСР, а потім й Україна стали «піддослідними» різних форм державного правління, особливо їх різноманітних комбінацій; по-друге, зберігається розрив між конституційними нормами й фактичним становищем президента у системі органів державної влади – інститут президентства в Україні є гіпертрофованим – у своїй поточній діяльності він виходить за межі наданих йому повноважень; по-третє, очевидною є неефективність політичних інститутів (у т. ч. інституту президентства) через невизначеність мети модернізаційного курсу країни (імперські інститути в своїй більшості, не змінивши своєї сутності перефарбувалися у національно-українські кольори); по-четверте, в Україні спостерігається слабкість єдиної національної ідентичності: українці на Сході відчують спорідненість із російською культурою, на Заході – сильніше переймаються питаннями української ідентичності. Ці різні ідентичності ведуть до різного бачення потреб зовнішньої й внутрішньої політики, на цьому тлі йдеться про розмежування нації на два табори. Усе це впливає на становлення інституту президентства в Україні (громадяни ідентифікують президента не з національним, а регіональним лідером). По-п'яте, досі залишається неясною траєкторія розвитку інституту президентства – чи відбуватиметься його демократизація (нині з'явився для цього реальний шанс – прим. автора), чи він дрейфуватиме і далі в напрямку авторитаризму, достатньо поширеному на пострадянському просторі.

Література:

1. Дем'яненко Б. Л. Генезис інституту президентства в Україні / Б. Л. Дем'яненко // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – К. : Український центр політичного менеджменту, 2010. – Вип. 19. – С. 24-38.

2. Дем'яненко Б. Генезис інституту президентства в Україні : підсумки президентської каденції Л. Кравчука, Л. Кучми, В. Ющенко / Б. Дем'яненко, В. Дем'яненко // Сучасна

- українська політика. – К. : Вид-во «Центр соціальних комунікацій», 2011. – Вип. 23. – С. 82-97.
3. Кармазіна М. С. Президентство : український варіант / М. С. Кармазіна. – К., 2007. – 365 с.
  4. Кравчук Л. «Маємо те, що маємо» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://www.president.org.ua/>.
  5. Бойко В. Що таке кучмізм? Частина шоста / В. Бойко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.obozrevatel.com/>.
  6. Кучма і «кучмізм» як явище. Експерти «Дня» про політичне десятиліття (1994-2004) // День. – 2005. – 6 травня. – С. 6.
  7. Видрін Д. Епоха Президента Кучми (і трішки згодом) / Дмитро Видрін // Дзеркало тижня. – 2003. – № 37. – 27 вересня. – С. 4.
  8. Дем'яненко Б. Л. Генезис інституту президентства в Україні : попередні підсумки президентської каденції В. Ющенко / Б. Л. Дем'яненко // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – К. : Український центр політичного менеджменту, 2010. – Вип. 20. – С. 159-173.
  9. До 2017 року кількість військовослужбовців у державі планують скоротити зі 180 тисяч до 122. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://www.misto-tv.poltava.ua/>.
  10. Политолог : России не выгоден «мягкий авторитаризм» Януковича. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : // <http://www.regnum.ru/>.
  11. Пішов четвертий рік Януковича... [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://www.wz.lviv.ua/>.
  12. Суспільно-політична ситуація в Україні : грудень 2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://www.ratinggroup.com.ua/>.
  13. Див. : Дем'яненко Б. Криза чи деградація : про сутність українського буття періоду незалежності / Б. Дем'яненко // «Гілея : * науковий вісник». Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К. : ВІР УАН, 2013. – Випуск 75 (№ 8). – С. 485-488.

Дем'яненко Б. Л. Ефективність/неефективність інституту президентства в сучасній Україні

В статті досліджується ефективність /неефективність інституту президентства в сучасній Україні в контексті аналізу президентських каденцій Л. Кравчука, Л. Кучми, В. Ющенко і В. Януковича.

Ключевые слова: *інститут президентства, президентські повноваження, президентська влада, президентська каденція.*

Demyanenko B. Effectiveness/ineffectiveness of the institute of presidency in modern Ukraine

The article examines the effectiveness/ineffectiveness of the presidency in modern Ukraine in the context of the analysis of the presidential cadences L. Kravchuk, L. Kuchma, V. Yushchenko and V. Yanukovich.

Keywords: *the institute of presidency, presidential credentials, presidential power, presidential tenure.*